

לשוננו לעם

עורכים: א' אברונין, מ' אזרחי וי' פרץ

מתוך

כרך א, חוברת ה-ו, תש"ו

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

פקח בלשון נקבה

לשואל : מה היא צורת הנקבה של פ ק ח
ומה משמעותיה של מלה זו ?
תשובה: סתמת ולא בארת, למה אתה
מתכוון, לפקח (פ' חרוקה, ק' צרויה) על
דרך פיסת, חיגר וכדומה או לפקח (פ'
פתוחה, ק' קמוצה) על דרך נגר, גנב, ציד
וכדומה. ומספק אשיב על שניהם.

1) פיקח הנקבה פיקחת (הק' והח' פתו-
חות) מפני הח' הגרונית להרחבה. (הנקוד
בלוי פיקחת בשנים סגולים — שבוש).*

* בסדורים ומחזורים רבים מנוקדת המ-
לה „המשמחת לב“ (רשות לחתן תורה
ולחתן בראשית) מ' וח' סגולות. וזה שבוש
גם וצ"ל : המשמחת הכל בפתחים וכן במח-
זורים המדויקים של היידנהיים ואחרים.

המובן של פיקח : א) מי שעניו פקוחות
 לראות ; ב) מי שאוניו פקוחות לשמוע ;
 ובשתי ההוראות האלה בא פיקח בכתוב :
 „מי שם פה לאדם או מי ישים אלם או
 חרש או פקח או עור“ (שמות ד, יא), והנה
 אלם כנגד שימת הפה ועור כנגד פקח
 ונשאר חרש לבדו ואין אחר כנגדו ? והאמת
 כי מלת פקח כנגד החרש והעור, ככתוב
 (ישעיה מב, ז. זכ״ח) : לפקוח „עינים
 עורות... פקוח אזנים...“ (שם, הראב״ע, ג)
 פיקח — שפוי בדעתו בנגוד לשוטה. „זאת
 תורת היולדת בין פיקתח בין שוטה“ (גד-
 רים לה : ד) פיקח — חכם : „הוי פקח
 ושתוק“ (יומא ז.). „אשה פיקחת מדיחה
 כוס כאן, קערה כאן“ (ירושלמי תרומות
 ב, ג). ובירושלמי שבת ט״ו „אשה פיקחה
 מדיחה וכו״. במובן זה אנו אומרים גם :

והנה הח' דורשת פתח תחתיה ולפניה
 דוקא כשהיא למ״ד הפעל כמו : שולחת,
 לוקחת, אבל אם הח' היא עי״ן הפעל היא
 באה בסגול כמו שוחטת, סוחרת, בוחנת
 וכדומה. והרבה טועים ואומרים מגוחכת
 ח' וכ' פתוחות. וצ״ל : מגוחכת — ח' וכ'
 בסגול, שהרי החי'ת היא עין הפעל (השרש
 גחך). וכן יש להבדיל בין „גמלה מוברכת“
 (בשני סגולים) ובין „סחורה מוברחת“
 בשני פתחים.

„אשה פקחית“. צורה זו לא נמצאת
במקורות והיא נוצרה על פי הדוגמה „טפ-
שית“ שנמצאת בתנחומא בלק ט': „הטפשית
שבבהמות“, ובמדבר רבה כ' „הטפשית
שבבהמה“.

(2) פקח (ה' פתוחה, ק' קמוצה, על דרך
גנר, גנב, דיג, ידין וכדומה). הנקבה פקחת
(ק' וח' פתוחות) מפני הח' הגרונית על
דרך קדחת לעומת דלקת. הצורה לנקבה
נמצאת במקרא: קשבת (ש' וב' סגולות)
(נחמיה א, ו) ובמשנה: קיס-קימת (י' ומ'
סגולות): „הקרן קימת לו לעולם הבא“
פאה א, א'). על פי צורה זו אנו אומרים:
גננת, חילת וכדומה. המשקל הזה „פעל“
(פ' פתוחה, ע' קמוצה ודגושה) מציין בעל
מקצו ע, אדם שתוארו קבוע אפילו בשעה
שאינו עוסק במלאכתו. הפקח הוא אפוא
מי שמקצועו הפיקוח. על אדם, שמקצועו
גנבה, יאמר גנב אפילו בשעה שהוא ישן,
וכן הצבע, הספר וכדומה.